

**Моїсєєнко Д. М.,**  
доцент кафедри  
цивільно-правових дисциплін  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук

## **ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ**

Майже кожен науковець хоча б раз у своїй професійній діяльності стикався з таким явищем як плагіат. Він з'являється на різних рівнях наукового дослідження. Інколи «запозичуються» тези чи окремі положення наукової статті, а інколи – цілі розділи дисертаційного дослідження.

Відповідно до ст. 42 ЗУ «Про освіту», плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства, – є порушенням академічної доброчесності. В свою чергу, академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Беззаперечно, академічний плагіат – це шкідливе суспільне явище, за яке має наставати відповідальність.

Порушення права інтелектуальної власності, за наявності складу правопорушення, тягне адміністративну відповідальність, передбачену ст. 51-2 КУпАП та ст. 176 КК України. Однак, на практиці, ці статті застосовуються, як правило відносно осіб, що використовують неліцензійний софт, відтворюють фонограми без належного дозволу, зрештою, підробляють «брендову» продукцію. Тобто, існує певний відчутний предмет матеріального світу, інтелектуальне право щодо якого порушується винною особою, а також, реальна шкода від його протиправного використання, яка може бути обрахована за певними методиками.

Нажаль, наукові дослідження, особливо в галузі гуманітарних та суспільних наук, є, скажімо так, чимось «ефемерним» і цікавим лише вузькому колу спеціалістів в певній галузі. Ні в якому разі не маю на меті принизити значущість таких досліджень, а лише маю на увазі, що результати такої інтелектуальної праці закріплені виключно в текстах наукових статей, монографій тощо. Оцінити шкоду від незаконного «запозичення» результатів такої праці – достатньо складно. Як і довести факт плагіату, якщо має місце не повне копіювання тексту та подальша його публікація під іншим авторством, а «творче запозичення» окремих фрагментів. Через це, домогтися притягнення особи, винної у академічному плагіаті до адміністративної або, тим більше, кримінальної відповідальності, як правило – завдання з галузі фантастики.

Частинами 5, 6 ст. 42 ЗУ «Про освіту» за порушення академічної доброчесності передбачений спеціальний вид відповідальності – академічна. Однак, ця відповідальність направлена в першу чергу на настання негативних наслідків для порушника і не спрямована на поновлення прав особи, що потерпіла від плагіату. Зокрема, вказаною нормою передбачені наступні види санкцій:

- відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого ступеня освітньо-наукового чи освітньо-творчого рівня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

Таким чином, автор, інтелектуальний труд якого було вкрадено недоброчесним колегою-науковцем, що прагне компенсації, визнання факту плагіату, застосування інших способів захисту порушеного права (наприклад, опублікування відповідної інформації в ЗМІ), має звертатись до суду в порядку цивільного судочинства.

Однак, як відомо, одним з принципів цивільного процесу є змагальність. Тобто, автор в позовному провадженні має довести наступні обставини:

1. Власне авторство відповідного дослідження/наукового тексту;
2. Факт академічного плагіату (запозичення дослідження/наукового тексту, його фрагментів, назви тощо);
3. Розмір шкоди (матеріальної та/або моральної);
4. Причинно-наслідковий зв'язок між фактом академічного плагіату та шкодою.

З доведенням кожної з цих обставин пов'язані певні процесуальні нюанси, докладний опис яких виходить за формат тез доповіді.

Хотілося б також звернутись до відповідної судової практики. Аналіз ЄДРСР дозволяє зазначити, що, не дивлячись на поширення такого явища, як академічний плагіат, судом касаційної інстанції розглядалося всього декілька справ, пов'язаних з відносинами в сфері академічної доброчесності. Переважна їх більшість впливає з відносин щодо захисту честі, гідності та ділової репутації, або трудових відносин.

Єдиним актом ВС щодо «чистого» спору про авторство наукових досліджень є Постанова від 18.05.2022 по справі № 161/15786/16-ц [1]. Суперечка триває навколо запозичення, на думку позивача, значної частини її дисертаційного дослідження і, в подальшому, використання її в дисертаційній роботі та монографії без належного посилання.

Переглянувши судові рішення по справі № 161/15786/16-ц, можна побачити, що провадження було відкрите судом першої інстанції 28.11.2016. В матеріалах справи міститься 5 (!) ухвал про призначення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності до винесення рішення суду і ще більше

ухвал про відмову в її призначенні. Було проведено 2 експертизи. 26.10.2020 у задоволенні позову судом першої інстанції відмовлено. 18.02.2021 рішення було залишено в силі судом апеляційної інстанції. 18.05.2022 ВС скасував рішення судів попередніх інстанцій. І 08.11.2022 судом першої інстанції знову призначена судова експертиза. Розгляд справи триває з 2016 року до цього часу.

В якості висновку, нажаль, слід констатувати, що наразі захист авторського права на науковий твір в порядку цивільного судочинства є недостатньо ефективним.

#### **Список використаних джерел:**

1. Постанова ВС від 18.05.2022 р. по справі № 161/15786/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104443534#>

**Наумов Н. Е.,**

курсант

Навчально-наукового інституту  
права та підготовки фахівців для  
підрозділів Національної поліції  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ

**Мітусова К. С.,**

викладач кафедри

цивільного права та процесу

Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ

## **ДОГОВІР ПРО СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО**

У зв'язку із розвитком технологій був запроваджений інститут репродуктивних технологій, до яких відноситься і сурогатне материнство. Сурогатне материнство – це запліднення жінки шляхом імплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу подружжя з метою виношування і народження дитини, яка в подальшому буде визнана такою, що походить від подружжя, як правило, на комерційній основі на підставі відповідного договору між подружжям та сурогатною матір'ю. Тобто, іншими словами сурогатне материнство – це виношування жінкою, дитини для подружжя, яке не має можливості самотійно виносити та народити дитину, проте цього бажає [1, с. 260].

Сурогатне материнство передбачено ст. 123 Сімейного кодексу України, у якому закріплено порядок походження дитини, яка була народжена із використанням репродуктивних технологій: сурогатного материнства, штучного запліднення та імплантації ембріона [2].